

Arbeidsongeval serieus nemen als oorzaak ziekteverzuim

D.J. Klein Hesselink,
T.D.P.J. van den Berg

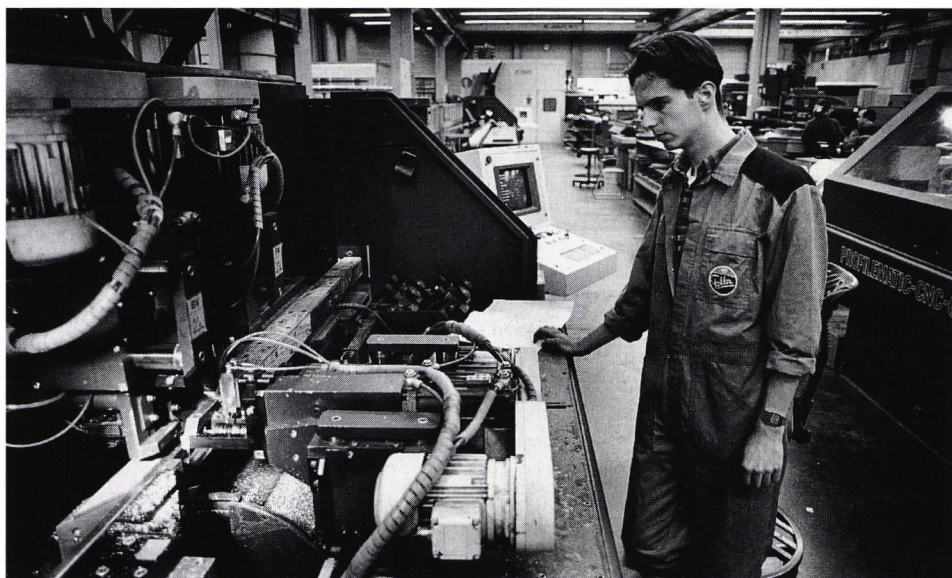
ISN = 19279

Op dit moment staat in het bedrijfsleven het terugdringen van het ziekteverzuim volop in de belangstelling. Daarbij is het van belang dat ziekteverzuim bestreden wordt door zorgvuldig naar de oorzaken te kijken. Arbeidsongevallen vormen één van de oorzaken van ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid. Arbeidsongevallen belicht vanuit het perspectief van het ziekteverzuim dat zij tot gevolg kunnen hebben.

Ingegaan zal worden op de vraag waarom het voor organisaties interessant is om zich op deze oorzaak van het ziekteverzuim te gaan richten. Het zal dan blijken dat arbeidsongevallen landelijk gezien nog steeds een geringe oorzaak van ziekteverzuim zijn, maar dat bedrijven 'verzuimwinst' kunnen behalen uit het terugdringen van arbeidsongevallen. Bovendien is waakzaamheid geboden, omdat door een verslapping van de aandacht voor de veiligheid in bedrijven arbeidsongevallen plotseling weer een relatief belangrijke oorzaak van ziekteverzuim kunnen worden.

De aandacht voor arbeidsongevallen en het veiligheidsbeleid in arbeidsorganisaties bestaat zeer lang. Sinds de invoering van de Ongevallenwet in 1901 is op dit terrein veel gebeurd; het aantal ongevallen daalde drastisch en in 1967 is de wet zelfs opgeheven. De melding van arbeidsongevallen is toen verplicht gesteld via art. 38 van de Ziektewet. Daarnaast is in bedrijven een toenemende aandacht voor veiligheidsaspecten van het werk gekomen. In toenemende mate werden (veiligheids-) functionarissen aangesteld en kwamen er steeds meer beschermingsmiddelen en -maatregelen.

Figuur 1 brengt de daling van het aantal arbeidsongevallen in beeld vanaf het jaar 1956. Duidelijk is te zien dat het aantal arbeidsongevallen daalde van ongeveer tien per honderd werknemers in 1956 tot en met anderhalf per honderd werknemers in 1993. Daar staat tegenover dat de gemiddelde verzuimduur steeg van ongeveer vijftien dagen in 1956 tot en met vijftientig dagen in 1993. Onduidelijk is in hoeverre hier sprake is van een verandering in het meldingsgedrag van bedrijven. Doorgaans wordt er van uitgegaan dat met de wijziging van de Ziektewet in 1967 een belangrijke

Daling van het ongevalsrisico in de meeste industriële bedrijfsklassen aanwezig.

Foto: Chris Pennarts

verandering in het meldingsgedrag van bedrijven ontstond. Met name het ontbreken van sancties op het niet melden van ongevallen wordt vaak als oorzaak van deze verandering genoemd.

De Arbeidsongevallenregistratie van het NIA is echter een systeem dat in het belang van de deelnemende bedrijven is opgezet. Het is dan ook niet waarschijnlijk om aan te nemen dat ongevallen minder gemeld worden, zeker ook omdat de dalende tendens van het aantal ongevallen zich reeds vóór 1967 inzette. Beter lijkt het te concluderen dat het aantal arbeidsongevallen inderdaad zeer sterk gedaald is.

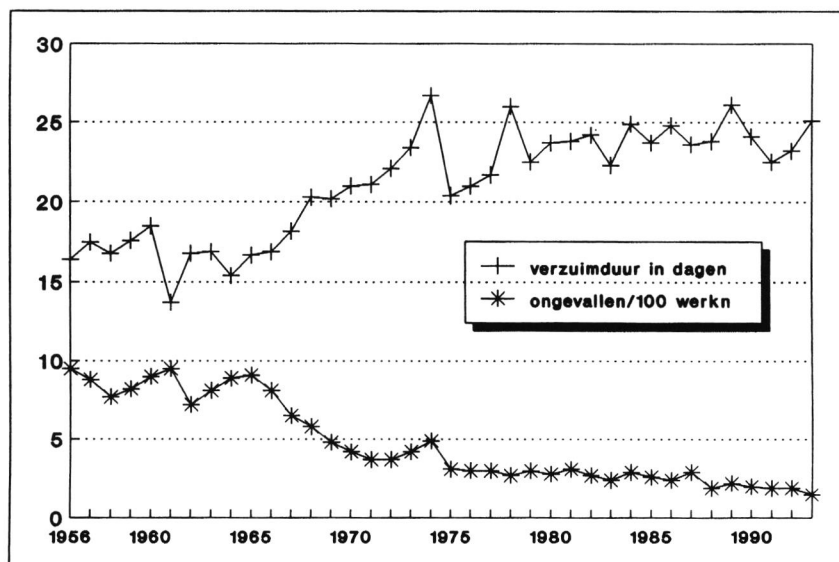
Zin

De vraag kan dan gesteld worden of het zin heeft om arbeidsongevallen als een serieuze oorzaak van het

ziekteverzuim te beschouwen. Immers, een gemiddeld bedrijf met tweehonderd werknemers kan momenteel jaarlijks drie arbeidsongevallen verwachten. De 75 dagen ziekteverzuim die dat tot gevolg heeft, is ongeveer een duizendste (1‰) van het totaal aantal dagen dat wordt gewerkt. Doorgaans is het ziekteverzuim in bedrijven rond de zeven à acht procent.

Ook het aantal WAO-intredes is uiterst gering. Doorgaans verzuimen zes à zeven van de in totaal 150 000 werknemers die met de NIA Arbeidsongevallenregistratie bereikt worden langer dan 365 dagen als gevolg van een arbeidsongeval. Terugdringen van het aantal arbeidsongevallen zal dan op landelijk niveau ook zeker niet substantieel bijdragen aan het verlagen van het ziektever-

Figuur 1. Het aantal arbeidsongevallen per honderd werknemers en de gemiddelde verzuimduur ten gevolge van arbeidsongevallen volgens de NIA Arbeidsongevallenregistratie vanaf 1956

zuim- en arbeidsongeschiktheidsvolume.

Op organisatieniveau is het echter wel interessant om eens goed naar het ziekteverzuim door arbeidsongevallen te kijken. Figuur 2 geeft een overzicht van de verdeling van verzuimpercentages door arbeidsongevallen van de 238 bedrijven en instellingen die in 1993 aan de NIA Arbeidsongevallenregistratie deelnamen. Duidelijk is te zien dat arbeidsongevallen in de meeste organisaties een kleine rol spelen. In ruim 45% van de organisaties is sprake van 0% verzuim en in ongeveer 24% van de organisaties is sprake van 0,1% ziekteverzuim door arbeidsongevallen. Slechts weinig

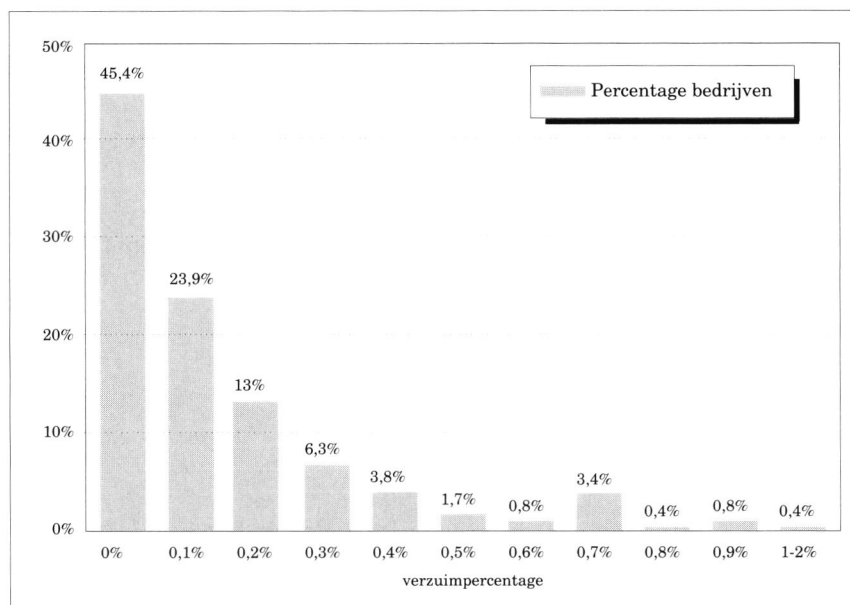
organisaties kennen een hoog verzuim door arbeidsongevallen.

Winst

De vraag is echter, wanneer dit verzuim als hoog of ernstig kan worden aangemerkt. Indien de grens gelegd wordt bij jaarlijks een half procent ziekteverzuim door arbeidsongevallen, dan blijkt uit figuur 2 dat dit bij 7,5% van de organisaties het geval is. Die organisaties zouden direct winst kunnen behalen bij het terugdringen van het aantal arbeidsongevallen.

Het lijkt echter ook verstandig om de omvang van het totale ziekteverzuim in dit kader te beoordelen. Zo kan het zijn dat een half procent verzuim door arbeidsongevallen bij een organisatie

Figuur 2. Het percentage ziekteverzuim door arbeidsongevallen in 238 Nederlandse bedrijven in 1993

met 5% ziekteverzuim nog wél, maar bij een organisatie met 15% ziekteverzuim níet meer als een belangrijke verzuimoorzaak gezien wordt. Op voorhand is het dus moeilijk om vastliggende criteria te geven, zeker omdat de half procent verzuim ook door één langdurig geval veroorzaakt kan zijn.

Er zijn echter voor bedrijven en instellingen nog andere argumenten te bedenken voor het zorgvuldig 'monitoren' van arbeidsongevallen. Zo kunnen ongevallen in de toekomst aanleiding gaan geven tot aanzienlijke schadeclaims. Daarnaast kunnen ongevallen die niet goed onderzocht en aangepakt worden op termijn grotere ongevallen veroorzaken. Ook is het mogelijk dat niet het bedrijf zelf, maar wel bepaalde afdelingen hoog scoren. Bijvoorbeeld: in het eerder genoemde fictieve bedrijf van tweehonderd werknemers zou het mogelijk kunnen zijn dat de drie ongevallen plaatsvinden op een afdeling van twintig werknemers. Daarmee is het aantal verzuimde dagen door arbeidsongevallen op die afdeling niet meer één promille, maar één procent. Bij een verzuimpercentage van acht procent op die afdeling behoren arbeidsongevallen dan plotseling wél tot een belangrijke oorzaak van het ziekteverzuim. Ten slotte kan het zijn dat men met het verzuim door arbeidsongevallen boven het landelijk of bedrijfsklasse-gemiddelde zit.

Ter beoordeling van dit laatste gegeven worden ook dit jaar weer de ongevals cijfers over het jaar 1993 per bedrijfsklasse weergegeven (tabel 1). Via herberekening is het mogelijk om op basis van de gegevens uit de tabel gegevens op een hoger aggregatieniveau te verkrijgen.

Uit de totaalregel van de tabel blijkt dat de cijfers gebaseerd zijn op 238 organisaties die in 1993 aan de Arbeidsongevallenregistratie deelnamen. Te zamen hadden deze organisaties 147 319 werknemers in dienst. De meeste organisaties zijn afkomstig uit de industrie: in totaal 157 met 101 788 werknemers in dienst. De bedrijven zijn met name afkomstig uit de chemische -, de metaalprodukten- en de voedings- en genotmiddelenindustrie. Uit de dienstverlening nemen 73 arbeidsorganisaties deel met 41 984 werknemers. Relatief veel organisaties zijn afkomstig uit de nutssector en de groothandel, terwijl ook betrekkelijk veel organisaties uit de overige dienstverlenende sectoren afkomstig zijn.

Vergelijking met het totaal aantal bedrijven en instellingen in Neder-

Tabel 1. Arbeidsongevallen in 1993 naar bedrijfsklasse¹

<i>SBI</i>		<i>N werknemers</i>	<i>N organisaties</i>	<i>prom</i>	<i>freq</i>	<i>duur</i>
01	Land- en tuinbouw	271	6	0,8	3,32	9,1
12	Delstoffenwinning	3276	2	0,2	0,24	28,7
20,21	Voedings- en genotmiddelenindustrie	9375	18	2,0	2,59	22,3
22	Textielindustrie	1021	6	1,6	2,06	28,2
23,24	Kleding-, leder-, schoen en lederwarenindustrie	205	3	1,5	0,98	56,0
25	Hout- en meubelindustrie	235	4	7,1	5,11	74,7
26	Papier- en papierwarenindustrie	3077	6	2,6	3,96	22,5
27	Grafische industrie, uitgeverijen, binderijen	1991	6	1,2	1,86	30,4
28	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie	11515	5	0,5	0,43	42,5
29	Chemische industrie	21624	38	0,6	0,87	25,7
30	Kunstmatige en synthetische garen- en vezelindustrie	3025	2	0,1	0,17	13,2
31	Rubber- en kunststofverwerkende industrie	1381	8	2,1	2,32	31,1
32	Bouwmaterialen-, aardewerk- en glasindustrie	2879	7	2,1	3,06	19,7
33	Basismetalaalindustrie	17272	8	2,1	2,87	26,6
34,35	Metaalproducten- en machineindustrie	7766	25	2,7	3,72	27,4
36	Elektrotechnische industrie	4623	6	0,4	0,82	19,2
37	Transportmiddelenindustrie	8719	7	1,2	1,81	21,1
38	Instrumenten- en optische industrie	1383	4	0,2	0,58	14,4
39	Overige industrie	5696	4	1,0	1,26	24,7
	Totaal industrie	101788	157	1,3	1,83	25,7
40	Productie/distributie van elektriciteit, gas, water	17013	21	0,7	1,08	23,3
5	Bouwnijverheid en -installatiebedrijven	608	3	0,4	1,15	12,7
61,62	Groothandel	3559	11	1,8	1,15	50,0
65,66	Detailhandel	6122	3	0,5	1,65	11,3
67	Horeca	158	2	0,4	2,53	5,3
68	Reparatiebedrijven voor gebruiksgoederen	2776	5	0,8	1,4	20,2
76,77	Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	2260	3	0,5	0,75	23,5
84	Zakelijke dienstverlening	1861	3	0,1	0,27	19,2
90	Openbaar bestuur, defensie	1485	6	0,7	1,48	18,1
92	Onderwijs	223	5	0,5	2,24	8,2
93	Gezondheidsdiensten	1330	2	0,0	0,00	0,0
94	Maatschappelijke dienstverlening	883	4	0,0	0,00	0,0
97	Researchinstellingen	3264	3	0,9	0,61	42,4
98	Overige dienstverlenende bedrijven	442	2	0,9	2,26	14,8
	Totaal dienstverlening	41984	73	0,7	1,08	22,5
Totaal	147319	238	1,1	1,58	25,0	

1. SBI = Standaard Bedrijfsindeling (CBS, 1982; N werknemers = aantal werknemers; N organisaties = aantal organisaties; prom = verzuimpromillage; freq = frequentie van arbeidsongevallen per 100 werknemers; duur = gemiddelde duur van het verzuim ten gevolge van een arbeidsongeval

land maakt duidelijk dat deze groep organisaties zeker niet als representatief voor de Nederlandse situatie gezien kan worden. Wel blijkt dat de omvang van de ongevals cijfers doorgaans redelijk parallel loopt met de ongevals cijfers die jaarlijks door het CBS in de Statistiek der Bedrijfsongevallen gepresenteerd worden.

Daling

In 1993 werden over alle 238 deelnemende organisaties 1,58 arbeidsongevallen per 100 werknemers geregistreerd (kolom 'freq' laatste regel). Dat is minder dan vorig jaar, toen nog 1,92 arbeidsongevallen per 100 werknemers vastgesteld werden. Deze daling bleek zich vooral in de industrie te hebben voorgedaan, waar het aantal ongevallen van 2,27 naar 1,89 daalde. Ook dit jaar werden weer minder ongevallen in de dienstverlening vastgesteld. Per bedrijfsklasse blijkt dat ruwweg dezelfde verdeling in het ongevalsrisico

co als vorig jaar te zien is: bedrijfsklassen die vorig jaar hoog scoorden op het ongevalsrisico doen dat dit jaar meestal ook weer. Wel is de daling van het ongevalsrisico in de meeste industriële bedrijfsklassen aanwezig. Overigens kunnen dalingen en stijgingen veroorzaakt worden omdat er sinds het vorige jaar een aantal nieuwe organisaties is bijgekomen en oude deelnemers afvielen. Als echter naar de organisaties gekeken wordt die in beide jaren meededen, blijkt de dalende tendens eveneens aanwezig te zijn.

Wat betreft de gemiddelde duur van het ziekteverzuim door arbeidsongevallen (kolom 'duur') blijkt dat deze iets gestegen is: van 23,2 dagen in 1992 naar 25 dagen in 1993. Deze stijging deed zich met name voor in de industrie, waar de gemiddelde verzuimduur steeg van 23,0 in 1992 naar 25,7 in 1993. In de dienstverlening deed zich ten opzichte van 1992

een daling voor van 24,5 dagen naar 22,5 dagen. Overigens blijkt telkens weer dat de gemiddelde verzuimduur een betrekkelijk ruwe maat is, sterk aan schommelingen onderhevig. Een langdurig verzuimgeval doet de gemiddelde verzuimduur direct sterk stijgen. Om die reden is de gemiddelde duur per bedrijfsklasse ook veel minder goed te vergelijken. Dit jaar blijken er ten opzichte van het vorige jaar enkele forse uitschieters te zijn (verzuimduur hoger dan dertig dagen), die allemaal verklaard worden door enkele langdurige gevallen.

De daling van de ongevalsfrequentie heeft tot gevolg gehad dat ook het verzuimpromillage is gedaald. In 1992 was dit promillage nog 1,4, in 1993 was het gedaald tot 1,1. Ook nu weer een opmerkelijk laag getal dus. Van de 147.319 werknemers in alle 238 deelnemende organisaties verzuimen dagelijks gemiddeld 170

werknemers vanwege arbeidsongevallen. De daling heeft zich vooral weer bij de industrie voorgedaan. Bij de industrie daalde het cijfer van 1,6‰ naar 1,3‰ en in de dienstverlening van 0,8‰ naar 0,7‰. In de industrie is dus twee keer zoveel verzuim tengevolge van arbeidsongevallen dan in de dienstverlening. Dat is overigens niet verwonderlijk, gezien de doorgaans hogere veiligheidsrisico's in de industrie. De verschillen tussen de bedrijfsklassen zijn grotendeels vergelijkbaar met de verschillen van vorig jaar. Afwijkingen zijn er met name te zien bij de bedrijfsklassen met een klein aantal deelnemende bedrijven en/of werknemers.

Over de oorzaken van de verschillen tussen bedrijfstakken kan op basis van de registratiegegevens niets gezegd worden. De NIA Arbeidsongevallenregistratie houdt zich, zoals de naam al zegt, bezig met het registreren van de ongevallen. De oorzaken van de ongevallen kunnen slechts door zorgvuldig onderzoek achterhaald worden. Wel kunnen veiligheidskundigen in bedrijven op basis van hun kennis van de ongevallen de oorzaken beter begrijpen en er een nieuw of aangepast veiligheidsbeleid mee starten. Daarbij dient men echter wel voorzichtig te zijn met de interpretaties op basis van arbeidsongevallen, met name als het gaat om verschillen die gebaseerd zijn op kleine aantallen.

Belang

Wat betreft het nut van het registreren van ziekteverzuim door arbeidsongevallen, kan gezegd worden dat bedrijven en instellingen er wel degelijk belang bij kunnen hebben. Daarvoor zijn ten minste drie redenen aan te geven. In de eerste plaats heeft het voor een aantal organisaties zeker zin om de arbeidsongevallen te bekijken, aangezien zij een hoog ongevalsrisico hebben. Echter ook voor organisaties met een betrekkelijk laag risico kan het nuttig zijn verzuimcijfers per afdeling te bekijken, vanwege de kosten of de risico's die ook aan een gering aantal ongevallen verbonden kunnen zijn. Ten slotte kan het voor bedrijven die met succes het aantal ongevallen tot een minimum teruggedrongen hebben nuttig zijn om toch het aantal ongevallen te blijven volgen. Op die wijze is direct te zien wanneer het aantal arbeidsongevallen dreigt toe te nemen. Landelijk gezien blijkt echter dat arbeidsongevallen tot een redelijk minimum zijn beperkt. Ruim honderd jaar aandacht voor veiligheid in be-

drijven en instellingen heeft ertoe geleid dat het aantal ongevallen drastisch gedaald is. Veiligheid is momenteel doorgaans vanzelfsprekend geworden. Door de aandacht voor veiligheid zijn een aantal autonome processen op gang gebracht, die niet of nauwelijks meer terug te draaien zijn. Zo worden machines en werktuigen tegenwoordig standaard met een groot aantal veiligheidsvoorzieningen uitgerust. Er is een belangrijke industrie en handel ontstaan die zich richt op produceren en verkopen van veiligheidsartikelen voor bedrijven en instellingen. Veiligheidskundigen zijn niet meer weg te denken in het bedrijfsleven. Toch is het goed om de veiligheid in een bedrijf nauwgezet in de gaten te blijven houden en waakzaam te blijven. Een goede arbeidsongevallenregistratie, die overigens wettelijk verplicht is, kan daarbij uitstekende hulp bieden.

De auteurs

John Klein Hesselink en Thérèse van den Berg werken beiden bij de Arbomanagementgroep van het NIA.

Nieuwe Uitgave

Arbochecklist

De 'JURICAS Arbo-checklist' is een elektronisch programma dat is gebaseerd op een eerder verschenen losbladige uitgave van de Arbo-checklist. Het nieuwe computerprogramma is geschikt om een arbobeleid te formuleren, uit te voeren, te evalueren en aan te passen waar en wanneer dat nodig is. Het voordeel van een elektronische versie is dat de wijzigingen direct kunnen worden verwerkt.

Het gegeven model biedt een risico-inventarisatie en -analyse, op basis waarvan een inventarisatielijst en een actiepuntenlijst tot stand komt. Zo is snel te zien wat wel en niet gedaan is en wat nog moet gebeuren. Gelijktijdig kan worden vastgesteld wie waarvoor verantwoordelijk is en met welke prioriteit zaken moeten worden aangepakt. De JURICAS Arbo-checklist kost f 235 en is te bestellen bij uitgeverij Koninklijke Vermande, afdeling Verkoop binnendienst, tel. 03200-22944.

Medezeggenschap

Door de onlangs gewijzigde Arbowet worden werkgevers, meer dan vroeger, financieel geprikkeld om aandacht te besteden aan de veiligheid, de gezondheid en het welzijn van hun werknemers. Deze ontwikkeling heeft ook consequenties voor medezeggenschapsorganen. Wat kunnen zij doen en hoe staat het met hun inspraakmogelijkheden? In 'Arbowet onder de loep' wordt op deze vragen een antwoord gegeven. Het boek geeft een overzicht van de mogelijkheden om als medezeggenschapsorgaan invloed uit te oefenen op het beleid rond de arbeidsomstandigheden. De Arbowet met een toelichting per artikel is in het boekje opgenomen. Ook wordt duidelijk aangegeven wat de rechten en mogelijkheden van het medezeggenschapsorgaan zijn. Verder bevat het boek onder andere een inleiding over de arbowedgeving, een overzicht van de rechten en bevoegdheden van medezeggenschapsorganen, een uitgebreid register en een overzicht van uitvoeringsbesluiten.

'Arbowet onder de loep' kost f 26 (excl. BTW en verzendkosten) en is te bestellen bij de afdeling Verkoop van het Nederlands Instituut voor Arbeidsomstandigheden NIA, tel. 020-5498404/465, fax 020-6443102.